

ليکوال : يروس ريچار دسن

ژباړه : رحمت آريا

جولای ۲۰۱۰

## د ترهگری پر ضد ناڅرگنده جگړه : ډله ییزه سزا، دلایلو او تناسب ته شا کول ، له قانوني اداني بهر جگړه، وژنه او ترور

د دوهمې نړیوالې جگړې وروستی گړی وی چې ماتي خورلې جاپان د سولې غوښتنه وکړه. د دې غوښتنې پر وړاندې امریکایي دلیل او ځواب د جاپان د هیروشیما او ناگاساکی پر ښارونو باندې اتومي بمب وروڼه وه چې دواړه ښارونه یې د ځمکې له مخې وریبل. په سلگونو زرو ملکي وگړو د سترگو په رپ کې خپل ژوند له لاسه ورکړ ، له هغوی وروسته د زهرې وړانگو د اغیزو له امله په لسگونو زره نور انسانان د کړیدلې مرگ په ډنډ کې په کوربلو ولمبیدل او مړه شول. همدلته د تاریخ په همدغه ټکي کې ول چې اتومي وسلو د جگړې په ډگر کې د لومړي ځل لپاره د وسلو په ډلو کې تناسب او دلیل دواړه تر پښو لاندې کړل. همدې ته ورته اوسنی امریکا هم ، د ترهگری پر وړاندې خپلې جگړې کې ، په کټ مټ ډول دلیل او تناسب ته شا کړي ده.

نن ورځ یې پیلوټکه روباتیک<sup>۱</sup> الوتکې چې د [زي] (XE)<sup>۲</sup> د قرار دادیانو او د CIA د کار کوونکو له پلوه سمبال او په کار وړل کېږي پري یې تر دې کچې شلیدلې چې نه د کانگرس زور ورباندې رسیږي او نه د پلټنو، دوی خپلې چارې د امریکا په سویل لویدیځ کې له یوه خوندي گوښي گوټ څخه پرمخ بیایي ، دوی په خپله مني چې تر اوسه یې څه د باندې یو زر تنه بې گناه و گړي وژلي دي. د امریکا د سمندري ځواکونو وژونکي الوتکې کلي په کنډوالو او لوتو بدلوي ، دا الوتکې د انسان وژني هغه خونړي ماشینونه دي چې په نړۍ کې ساری نه لري. لا تر اوسه زموږ پرمختللي ټکنالوژي لگیا ده او د جگړې پرمختللي ماشینونه جوړوي او هېڅکله دلیل او تناسب په پام کې نه نیسي. موږ د ملگرو ملتونو د منشور د ۵۱ مادې او د ژنوا د کنوانسیون د ځاني دفاع د مادې تر نامه لاندې پر افغانستان او عراق برید وکړ. د درغلنو تورونو، له چلوټو ډکو شننو او د خپلو درواغو پربنسټ مو داسې کړه لاره غوره کړه چې هم مو خپل ولس او هم مو د دواړو هیوادونو ولسونو ته سزا ورکړه. د امریکایي ولس د ملاتړ د ترلاسه کولو لپاره مو پر خپل ځان د ټولنیزو بنسټونو په نامه ډلې او نرم دریزې رسنۍ را ټولې کړې ، د رسنیو د سرمشریزې ډلې مشري د هغو پخوانیو پوځیانو لاس ته ورغله چې د کاري قرار د ریښه یې د پوځي وسلو د جوړولو د صنعت په ډنډ کې ډوبې دي. خپل ولس ته مو د خپلو درواغو د توجیه لپاره د سپتامبر د پېښې د ۱۹ تنو تورنو گډونوالو په تړاو درواغ وویل له دغو ۱۹ تنو څخه یو یې هم له هغو هیوادونو څخه نه ول چې هره ورځ یې نومونه په خپلو خبرو کې په کاره واړه ډول ژویو. یو ویشتمی پیری د خپل پیل له هماغو لومړیو شیبو یو ځل بیا د دلیل او تناسب د خونړۍ دښتې پر وچ ډاک گام کېښود.

**ډله ییزه سزا او سیاسي وژني :** د ژنوا د کنوانسیون ۳۳ ماده په ډیرو څرگندو ټکیو وايي چې : " ډله ییزې وژني د انسانیت پر وړاندې جرم دي " هر ملت چې نن د آیساف په نامه د پوځي حضور تر سیوري لاندې د دغې کړۍ پر گردۍ ځنډې باندې سپور دی د پورتنۍ مادې تر نښې لاندې راځي او د ژنوا کنوانسیون یې تر پښو لاندې کړی دی. د آیساف پر کړۍ ټول ټال ۳۸ هیوادونو راټول دي چې هر یو یې نړیوال بشري قانون تر پښو لاندې کړی دی.

له پوځي برلاسی برخمن هیوادونه د قانون د تفسیر د تشعب له امله خپل کړه وړه او سرغړوني ددغه روښانه او ستر قانون د ځانگو د کاره تعبیر تر پانو لاندې پټوي ؛ داسې څوک نه شته چې له دوی څخه د دغه ستر قانون د اغیزمنۍ د کچې په اړه پوښتنه وکړي ، دغه هیوادونه په بوڅو غوړونو دي ته قابو ناست دي چې د قانون کوم اړخونه د دوی له

<sup>۱</sup> Robotic Drone

په کمپیوټري سیستم سمبالې بې پیلوټه الوتکې

<sup>۲</sup> (XE) Xe Services LLC

دا یوه شخصي پوځي قراردادې کمپنی ده چې په ۱۹۹۷ زکال کې د Black water په نامه په امریکا کې پرانیستل شوه. بنسټ یې ابریک پریښ او ال کلارک کېښود. د کمپنۍ بنسټ اوس د امریکا په شمالي کارولینا کې دی. کمپنی هر کال څلوېښت زره پوځیان روزي چې زیاتره یې امریکایان دي. ددې کمپنۍ په هرو ۹۸۷ قرار دادیانو کې ۷۴۴ تنه یې امریکایان دي. دا کمپنی د امریکا د دفاع د وزارت په اډانه کې تر ټولو ستره کمپنی ده چې درې ځانگې لري. کمپنی د امنیتي چارو ترڅنگ نوري بیلابیلې دندې هم لري. د کمپنۍ ۹۰ په سلو کې بودیجه دولت ورکوي. [ ژ ]

سیاسي غوښتنو سره چیرې او کله ډډه لگوي. د امریکا د متحده ایالاتو د عملیاتو د نیاتو په ډیریو برخو کې ډیری بیلگې شته چې د خپل فطرت له مخې یې په لوی لاس او غیرقانوني ډول وژني تر لاس لاندې نیولې دي؛ د دغه فطرت د ډیرو بیلگو یوه بیلگه همدا اوس مور په عراق، افغانستان، پاکستان، سومالیې او یمن کې گورو چې د قانون له کړې دباندي یې په خپلو پرمختللو وسلو او ولسونو ته ډله په بیزه سزا ورکولو یې په دغو هیوادونو کې د ناتار اورونه بل کړي دي. [د ملي قانونپوهانو د ټولني<sup>3</sup>] مشر [مارجری کوهن<sup>4</sup>] په دې وروستیو کې ویلي چې: "سیاسي یا په نښه شوي وژني چې کله ناکله غیر قانوني اعدامونه هم بل کيږي یا د دولت له لارې یا د دولت په رضایت او خوښې تر سره کيږي، دا ډول وژني په هېڅ ډول قانوني او قضایي احکامو کې ځای نه لري." د ملگرو ملتونو د ۱۹۹۸ زکال د ځانگړي خبریال یوگزارش وایي: "د قانون له کړې دباندي اعدامونه تر هېڅ ډول حالاتو لاندې د زغم وړ نه دي او نه د توجیه وړ بلل شوي دي... ان د جگړې پر مهال. په لوی لاس وژني د ژنوا له کنوانسیون څخه څرگنده سرغړونه ده، دا ډول وژني د امریکا د جنګي جناياتو تر قانون لاندې هم د جنګي جنايت په نامه د سزا وړ دي."

**د برلاسی جگړه:** دلته مور دا خبره را وړاندې کوي چې سي آی اي په برالا توگه منلي چې د وژنو د ټاکلي نومليک پر بنسټ [بې یو شمیر یوگري کسان په نښه کړي دي، هغوی یې وژلي، یا یې ترور کړي دي؛ آیا د قانون له کړې دباندي دغه ډول وژني د بشري حقونو له قانون څخه څرگند سرغړونه نه ده چې له یو چا څخه دي د ژوند کولو حق] واخیستل شي؟ دلته مور د امریکا د داسې یوه ولسمشر په اړه دا خبره هم کوي چې د هغه په باور دی د دې حق لري چې پر داسې یوه خپلواک هیواد دې برید وکړي او خپل دې سرتیري دې ور ولگيږي چې نه یې پر امریکا برید کړی او نه یې امریکا ته کوم گواښ رامنځته کړی دی، او یا سي آی اي یوازې د تورونو او شکونو پر بنسټ کولای شي ځانته دا حق ورکړي چې یو څوک دې په نښه کړي او له هغه څخه دي د ژوند کولو حق واخلي. آیا دا د برلاسی یوه جگړه نه ده؟

د بي شمیرو گزارشونو په اړوند د قانون يا د قانوني خونديتوب د څارني تشه ډیره څرگنده ده، یو شمیر گزارشونه په روښانه وایي: په زیاد رسيدلي چې بي شمیره کسان تش په نامه په ترهگری یا د سياسي دښمنی په تور تورن دي او امریکایي ایجنټانو د هغوی پر سر پریمانه گټورې جایزې د نقدو پیسو په ډول ایښي دي. ټولو ته په ځانگړې توگه د رسنيو د بازار معنادینو او دلالاتو ته څرگنده ده چې نه افغانستان او نه عراق د سپتامبر د یولسمې په پېښه کې هېڅ ډول ونډه نه ده لوبولې. له دې امله پر دغو دوه وو خپلواکو هیوادونو بریدونه چې د قانون د حکمونو له کړې دباندي دي په خپله څټه او تومنه کې د برلاسی جگړه ده، دا هغه جگړه ده چې د هر بشري قانون تر حکمونو لاندې تر ټولو جدي جنګي جنايت دی.

**روباتیک<sup>5</sup> وژونکي:** په دې وروستیو کې سناتور [کارل لیون<sup>6</sup>] د امریکا پر دولت غږ کړی چې د پاکستان د [فاتا<sup>7</sup>] په توکمیزو سیمو کې داسې ډلې شته "چې په افغانستان کې د امریکا پوځي مأموریت ته کلک گواښ رامنځته کوي" له دې امله پر دغو سیمو دې د بي پیلوټه الوتکو د بریدونو لړۍ لا نوره هم پراخه شي. پوښتنه دا چې د "افغان مأموریت" مانا په څرگندو ټکيو کې څه ده؟ سناتور لیون ټینګار وکړ چې پاکستانی دولت د بي پیلوټو الوتکو بریدونو ته د منلو سر بشورولای خو د امریکا له هلو ځلو څخه یې د ځان په گټه، گټه پورته کړي او له امریکا سره په جگړې کې د ملگرتوب تر سیوري لاندې یې په سیمه کې خپل هغه مخالفان د بي پیلوټه الوتکو په بریدونو کې وژلي دي چې د پاکستان له دولت سره مخالفت لري، خو په بل اړخ کې یې سناتور د بي شمیرو بي گناه وگړو له وژنو څخه په پټو سترگو تیريږي... په دغو بریدونو کې هغه تناسب په پام کې نه نیول کيږي چې د یوه مخالف په کرس کې څومره بي گناه ملګري وگري خپل ژوند له لاسه ورکوي.

**غیرقانوني جگړې ته قانوني جامې ور اغوستل:** د امریکا د متحده ایالاتو یو دروند او منلی سناتور د کوم حق تر نامه لاندې پر داسې یوه خپلواک هیواد د برید ټټر وهي چې هېڅکله یې د امریکا پر متحده ایالاتو باندې برید نه دی کړی؟ د کوم نړیوال یا ملي قانون او قضاوت او د کوم قانون د حکمونو په اډانه کې نوموړی دغې غیرقانوني جگړې ته قانوني پرتوگ ور اغوندي؟ د امریکا دغه سناتور چې د سنا د وسلوالو خدماتو د پیاوړې کمیټې غړیتوب لري د کوم قانون یا قضایي حکم تر سیوري لاندې له داسې یو شي څخه دفاع کوي چې له هغه څخه د هېڅ قانون په اډانه کې دفاع نه شي کیدای؟ هغه څوک چې پر منطق ولاړ وي او منطقي پوهه ولري هغه ته "افغان مأموریت" داسې یو مأموریت دی

<sup>3</sup> National Lawyers Guild

<sup>4</sup> Marjorie Cohn

<sup>5</sup> Robotic Killers

په تخنیکي او کمپیوټري سیستمونو سمبال وسلې [ژ]

<sup>6</sup> Senator Carl Levin

<sup>7</sup> Federally Administered Tribal Areas (FATA) of Pakistan

چې له اخلاقي او قانوني اړخه د دفاع وړ نه دی.

"ډله ییزه سزا" د نړیوال قانون، د نړیوالو پروتوکولونو او کنوانسیونونو په احکامو کې په څرگنده ویل شوي خو نن دغه حکومونه په خپله د هغو هیوادونو له پلوه تر پښو لاندې کېږي چې ددغو قوانینو په پای کې یې د ژمنو هیوادونو په توګه لاسلیکونه کړي دي، همدغه ژمن او له پوځي اړخه برلاسي هیوادونه دي چې د نورو هیوادونو پر وړاندې یو بېدې یا څو بېدې پوځي یا د دښمنی ګامونه پورته کوي، د دښمنی یا د همدغو څو بېدې ګامونو په پایله کې دي چې په یوه متحارب هیواد کې به جرم یوه لږکی یا اقلیت یا به کومي ځانګړي مذهبي او توکمیزې ډلې رامنځته کړي وي مګر "ډله ییز تاوان" یې د دغه هیواد ټولو وګړو ته رسېږي.

د سپتامبر په یولسمې نېټې د سوداګرۍ پر نړیوال مرکز باندې د برید تابیا، روزنه او مالي سمبالونه د هغو کسانو په لاس تر سره شوه چې په جرمني، هسپانیا او د امریکا په متحده ایالاتو کې یې استوګنه درلوده، له دې امله د آیساف د ځواکونو هر غړی هیواد چې همدا اوس په افغانستان کې پوځي عملیات پر مخ بیایي هر یو یې د نړیوال قانون هغه ماده تر پښو لاندې کوي چې حکم یې د "ډله ییزې سزا" تر نامه لاندې په څرګندو ټکیو کې ویل شوی دی.

د سپتامبر د یولسمې پېښې په هاغه لومړیو کې اسامه بن لادن د پېښې د نوښتګر په توګه و پیژندل شو، خو نن مور په ډیره څرګنده توګه پوهیږو چې نوموړی د طالبانو د دولت تر څار لاندې د شروني په نوم په داسې یوه ګوښي ګوټ کې په تړلو لاس او پښو را ایسار وو چې نه یې شواي کولای د افغانستان له خاورې څخه د بل هیڅ هیواد پر وړاندې غچ اخیستونکی ګام اوچت کړي، ځکه د طالبانو دولت ډیر ښه پوهیده چې که داسې وشي نو د هغوی دولت پر وړاندې به تر ټولو سخت غبرګون را څرګند شي او په دې به تورن شي چې د دوی په کوربه تابه کې د دوی سعودي میلمه لادن د بل هیواد پر وړاندې د دښمنی ګام اوچت کړی دی، طالبان له دغه حساسیته له بل هر چا ډیر زیات خبر ول. له دولت سره همغږو، پاروونکو او مرستندیو رسنیو و کولای شول د امریکا دولت ته د اسامه بن لادن انځور د داسې یوه دښمن په جامه کې ور وپیژني چې تر ټولو نورو دښمنانو یې اورپکي او له ګواښه ډک میرځمن دی. د ۲۰۰۱ زکال د اکتوبر په مېاشت کې د افغانستان پر وړاندې د ولسمشر جیورج ډبیلو بوش اداري د خپل غچ اخیستونکي ګام د پورته کولو د توجیه لپاره داسې وویل: "د "ځاني دفاع" تر نامه لاندې د ژنیوا د کنوانسیون د ۵۱ مادې پر بنسټ، افغانستان د یوه مرستندوی دولت په توګه اسامه بن لادن ته غیر قانوني پناه، پټځای او لوژیسټیکي آسانتیاوې برابرې کړي چې د پېښې د رامنځته کولو سمبالنه او تابیا یې تر لاس لاندې ونيوله." په دغې توجیه کې دا هم ویل شوي چې "د افغانستان له خاورې څخه ګواښ شته" د بوش د اداري په دغو څرګندونو کې دا یې بنسټه توروڼه له افغانستان سره هېڅ تړاو نه لري چې ګڼې د دغه هیواد دولت تر هګرۍ ته مرستندوی هیواد دی او نه هېڅ افغان د ویل شویو بریدکونکو په ډله کې ګڼون درلود.

حقیقت دا دی چې د نړیوالو کنوانسیونونو بر بنسټ افغان ولس او افغان دولت دواړه یې ګناه دي هغوی د نړیوالې سوداګرۍ پر مرکز باندې برید کې هېڅ ډول ونډه او لاس نه درلود، د همدغو کنوانسیونونو پر بنسټ هغوی یې ګناه دي، هغوی ته هر ډول تاوان رسول، پر هغوی بندیز لګول یا هغوی ته "ډله ییزه سزا" په دې دلیل غیر قانوني دي چې هغوی د سپتامبر د یولسمې پېښې کې ګډون نه وو کړی، ددغه هیواد هېڅ هیوادوال د ۱۹ تنو بریدکونکو په ډله کې نه وو نو ولې د دغه هیواد میلیونونو وګړو ته دې څو بېدې سزا ورکړل شي حال دا چې د پېښې ګڼوال له نورو هیوادونو څخه ول. مور هیله لرو چې په راتلونکي کې داسې یوه نړیواله محکمه دي رامنځته شي چې د عدالت په نامه نوي ډاډمنه پرېکړه و کړای شي او له امریکا او د آیساف د ځواکونو له غړو هیوادونو څخه د افغانستان په استازیتوب د رامنځته شویو وړانیو او وژنو په بدل کې د جګړې د تاوان د پرېکړې لارې چارې ولټوي.

**د جنګي جناياتو د سياسي لوبو ډډه** : پر نړیوال قانون د ملنډو په لړ کې د بوش له دکتورینو څخه را څښلې او په میراث راپاتې تر ټولو کبرجنه دوه مخي، تش په نامه "د تر هګرۍ پر وړاندې جګړه"، د [اوریلایي]<sup>۸</sup> لید لوري پر وړاندې یو پیغور دی. ستاسو به په یاد وي چې د امریکا متحده ایالاتو په خپله د دوهمې نړیوالې جګړې په پای کې هغو نازي ساینسپوهانو ته د عدلي خوندیتوب، پناه او د کار د ورکړې ډاډمنه ژمنه ورکړه چې د جرمني د توغندیو په جوړولو او څارګرو چارو کې بوخت ول. هېښنده دا ده چې په دې وروستیو کې امریکا په تر هګرو کړو وړو کې ښکېل [ډاکټر اوریلاندو بوش]<sup>۹</sup> ته د پناه غیره پرانیستله نوموړی د یوې کیوبایي الوتکې په بمبي چاودنه کې ښکېل وو او ۷۳ تنه یې ووژل. اوریلاندو بوش ته ددې لپاره ورین تندې وښودل شو چې د کاسټرو ضد او کمونیست ضد دریز لري، د بوش اداري دغه ډاکټر ته ددې لپاره د پناه غیر پرانیستله چې په کیوبا کې د نړیوالې تر هګرۍ په تور سزا ونه ویني. د امریکا متحده ایالاتو د اوریلاندو بوش د بیرته ستنولو په تړاو د کیوبا یې شمیره غوښتنې له هر ډول ډیپلوماتیکو نزاکتونو پرته

<sup>۸</sup> Orwellian

<sup>۹</sup> Dr. Orlando Bosch

وغذلي او د دواړو هيوادونو تر منځ د لسيزو لسيزو شته تاوتریخوالي پر اور بې نور تیل و شیندل.

**نړيواله جنائي محکمه** : تر دغې ليکنې پورې ، د امريکا متحده ايالاتو، شمالي کوريا، اسرانيلو، چين او لیبيا په نړيوالې جنائي محکمې کې د غريټوب له اخیستې ډډه کړې ، دا هغه نړيواله قضائې څانگه ده چې د نړيوال قضائې هيئت د پلټنې د تشې او يا د جنګي جناياتو هغه ناسپړل شوي جنائي دوسې له سره را سپري چې د نړۍ د اکثریتو زبرځواکونو له خوا تر سره شوي دي. له تاريخي ، سياسي او ايډيالوژيکي اړخه که ورته وگورو د نړۍ د ډيريو پياوړو زبر ځواکونو پر وړاندې د جنګي جناياتو حکمونه او فتوی گانې ورکړل شوي دي. د دغه داستان د شرحې لويه برخه بايد د ډېرې څرگندې ریا په اډانه کې و پلټل شي. د نړۍ تر ټولو پياوړي زبر ځواکونه له قانونه سرغړونې ته يوازې او يوازې هغه مهال غوړونه بوخ او سترګې رډې کړي چې د نورو له پلوه شوي وي. د امريکا متحده ايالاتو د سړي جگړې په کلونو کې له شوروي اتحاد سره د بنسکر په بنسکر کېدلو پر مهال بې شميره نازي جنګي جنايتکاران او د څارگو څانگو کارپوهان په کار و گومارل. دغې نېسر غاندي يا پېدي د " سوېمن عدالت" تر نامه لاندې له حسن تعبيره ډکه اصطلاح را منځته کړه.

**په قانون کې د جنګي جناياتو پر وړاندې حکمونه** : د جنګي جناياتو په حکمونو کې بې رحمه وينه بهونې ، د ولسي شمېنتيو درې وړې کول، د يوه ولس د يوې برخې له منځه وړل، له گڼه گوني ډکو مرکزونو باندې په لوی لاس برید، او د منع شوي وسلې کارول ټول هغه جنګي جنايات گڼل شوي چې پر وړاندې بې قضائې هيئت د جنګي جنايت حکم پلی کولای شي. د سپتامبر د يولسمې پېښې پر وړاندې د امريکا د متحده ايالاتو د وسلوالو ځواکونو غچ اخیستونکي ځواب بې تناسبه وو، خلکو ته ډله بيزه سزا ورکړل شوه دا په خپله د [ ژنوا او نورامبرگ] له شته اوسنيو قوانينو څخه چې د امريکا متحده ايالات بې په خپله يو له ژمنوالو لاسليک کونکو هيوادونو څخه دی او له نورو نړيوالو کنوانسيونونو او پروتوکولونو څخه هغه کلکه سرغړونه ده چې په ټولو قوانينو کې د " تيریگري جگړې " په نامه بلل شوي ده.

**بې شکله نېټې** : دا داسې يوه جگړه ده چې شکل او بڼه نه لري. په پوځي جامو او نظم کې اجير سرتيري را ټول کړل شوي دي، پر افغانستان باندې د زرگونو مایلو له واټن څخه ليرې د سي آی اي پرسونل او نور ملکي کارکوونکي د روباتیکو وسلو باران جوړوي ، د ټولنيزو اړیکو بنسټونه د امريکا د ولسمشرۍ د ټاکنو ټولنو ته د جگړې د توجهه سلا مشورې ورکوي ، له هر ډول قانوني شننو او پلټنو پرته پر هيوادونو بریدونه کيږي ، هيوادونه نيول کيږي ، د افغانستان په نيواک کې ۳۸ نا بللو هيوادونو برخه اخیستې ، د جگړې د قانون ټول حکمونه تر پښو لاندې شوي ، دا ټول د نني ژوند د دليل او تناسب د بيلگو يوه کواری ده. دا په رښتيا چې يوه بې شکله نېټه ده.

عدالت ته په درنښت يوې هسپانيوي محکمې د نوموړونو هيوادونو د يو شمير څرگندو کسانو پر وړاندې د نيولو حکم ورکړی چې د جنګي جناياتو په کړو وړو کې د بنسکيوالي تور ورباندې لگول شوی دی ، دغې محکمې دا هم ويلي چې د نړيوالې جنائي محکمې په غرو کې د بوش د ادارې لوړپوړي چارواکي د گډون حق نه لري. محکمې ټينگار کړی چې که دغه کسان غوره وبولي چې له خپلو هيوادونو څخه دباندي ووځي نو د سفر کولو پر مهال دي بايد ونيول شي.

بروس. جي. ريجاردسن